

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΙ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ
Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ
Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΩΣΗ, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν Ἀρσακείῳ κλπ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Προφῆν διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείου.

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ ΔΡ. 6.

ΕΝ ΤΗΙ ΑΛΛΟΔΑΠΗΙ ΦΡ. ΧΡΥΣΑ 7.

Ἀριθ. 15

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Ὀκτωβρίου

1892.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. Περὶ ἑνός, οὗ ἔστιν ἡμῖν χρεία.— Περὶ ἀδιαιρέτου σχολείου.— Πρῶτα μαθήματα τοῦ μαθητοῦ ἐν τῷ δημοτικῷ
σχολείῳ. Τρίτη συνδιάλεξις— Σύμμικτα.

ΠΕΡΙ ΕΝΟΣ ΟΥ ΕΣΤΙΝ ΗΜΙΝ ΧΡΕΙΑ

Ζήτημα σπουδαιότατον ὑπάρχει, ἄξιον τῆς προσοχῆς τῶν κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων, ἃν οἱ μέλλοντες νὰ διορισθῶσιν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δηλονότι σχολείοις καὶ γυμνασίοις, ἐν τοῖς Διδασκαλείοις, ἐν τοῖς ἀνωτέροις παρθεναγωγείοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἰσοβάθεμοις σχολείοις καθηγῆται καὶ διδάσκαλοι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωσι, ὅπως διορισθῶσι καὶ παιδαγωγικὴν μόρφωσιν θεωρητικὴν τε καὶ πρακτικὴν ὅπως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωσι καὶ ἐπιστημονικὴν. Νομίζω ὅτι ἡ κατάστασις τῶν σχολείων τούτων δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ θεωρηθῆ περιττὴ πᾶσα περὶ μεταβολῆς τῶν γινομένων σκέψις, οὐδὲ πιστεύω ποτὲ ὅτι ὑπάρχουσι διδάσκαλοι εὐπαιδευτοὶ καὶ εὐσυνειδήτοι, οἵτινες νὰ μὴ εὐρέθησαν πολλάκις εἰς ἀμηχανίαν ἐν τῷ ἔργῳ των μὴ γινώσκοντες τί νὰ πράξωσι εἰς ζητήματα καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς πειθαρχίας καὶ οἵτινες νὰ μὴ ἐπέβησαν νὰ ἐγίνωσκον κατὰ βάθος τὸ ἔργον, ὃ ἐξέλεξαν, ἵνα δι' αὐτοῦ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα των καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον. Ἐπειτα ἐκεῖνο, ὅπερ θαυματουργεῖ ἐν παντὶ ἔργῳ, εἶναι ἡ πρὸς αὐτὸ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις τῶν ἀσκούων αὐτό. Ἄλλ' ἀληθῆς ἀγάπη εἰς ἕν ἔργον οἰονδήποτε γίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι πονῶν θὰ φθάσῃ τέλος εἰς ἀσφαλῆ καὶ εὐάρεστα ἀποτελέσματα. Οὐδὲν πρᾶγμα ταλαιπωρεῖ τὸν ἄνθρωπον τόσον, ὅσον ἡ μηχανικὴ ἐργασία ἢ μὴ ἔχουσα συνείδησιν τοῦ ὑψηλοτέρου λόγου, δι' ὃν γίνεται οὐδὲ τῶν μέσων τῶν προσφῶρων πρὸς τὸν σκοπὸν, ἢ παρὰ τοῖς παλαιοῖς καλουμένη

βαναυσία. Ὄταν καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, τὸ κατ' ἐξοχὴν τοῦτο πνευματικὸν ἔργον, γίνῃ μηχανικόν, τότε ὁ διδάσκαλος ἐν τῷ ἔργῳ του ἀπόλεσεν ἑαυτὸν καὶ τοῦτο εἶναι δυστύχημα καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς μαθητάς του, οὓς διδάσκει δι' αὐτὸν μὲν διότι θεωροῦμεν τὸν πνευματικὸν μηχανισμόν βαρύτερον τοῦ σωματικοῦ καὶ ὡς τοιοῦτον αἰσθάνονται αὐτὸν καὶ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι ποικιλοτρόπως παραπονούμενο· διὰ τοὺς μαθητάς δὲ, διότι ἐν τῇ ψυχρᾷ τοῦ πνευματικοῦ μηχανισμοῦ ἀτμοσφαῖρα μαραίνετα· καὶ φθίνει τὸ περροντισμένης καὶ ἐπιστημονικῆς περιθάλψεως χρῆζον ἰδιόρρυθμον τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα. Ὁ λέγει περὶ τῆς πόλεως ὁ Ἀριστοτέλης «τὸ σπουδαῖον εἶναι τὴν πόλιν οὐ τύχης ἔργον, ἀλλ' ἐπιστήμης καὶ προαιρέσεως» ἰσχύει πάντως καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἀνθρώπου λεγόμενον. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι καὶ χάριν τῆς τελειοτέρας τοῦ ἔργου ἐξασκήσεως ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς εὐδαιμονίας τῶν διδασκάλων, πρέπει νὰ ληθῆ πρόνοια περὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως πάντων τῶν διδασκάλων τῶν διδασκόντων ἐν ἐκπαιδευτηρίοις ἔχουσι μορφωτικὸν σκοπὸν. Εἰς τοιαύτην γνώμην μὲ ἔφερον ἡ ἐξῆς περὶ τοῦ πράγματος τούτου σκέψις. Διὰ νὰ εἶναι τις καλὸς διδάσκαλος πρέπει νὰ γινώσκῃ καλῶς οὐ μόνον τί θὰ διδάξῃ, ἀλλὰ καὶ πῶς τοῦτο θὰ διδάξῃ. Καὶ τὸ μὲν τί θὰ διδάξῃ θὰ μάθῃ βεβαίως ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἀκροώμενος ἐπιμελῶς τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ ἐπεξεργαζόμενος τὰ διδασκόμενα ἐκάστοτε μαθήματα καὶ κατ' ἴδιαν καὶ ἐν τοῖς εἰδικοῖς φροντιστηρίοις, τοιοῦτον νομίζω σκοπὸν πρέπει νὰ ἐπιδιώκωσι. Περὶ τοῦ πῶς ὁμως θὰ διδάσκησι τὰς γνώσεις ταύτας μετὰ ταῦτα διδάσκαλοι καὶ καθηγῆται ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύ-

σεως διορισθέντες, περί τούτου δὲν ἐλήφθη ἀκόμη, ἢ προσήκουσα φροντίς. Καὶ τοῦτο προέρχεται ἴσως καὶ ἐξ ἄλλων λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πλημμελοῦς γνώμης, ἣν συχνάκις ἀκούομεν ἐπαναλαμβανομένην ὅτι ὅταν τις γινώσκῃ καλῶς τί θὰ διδάξῃ, τὸ πῶς τοῦτο θὰ διδάξῃ πίπτει ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς ὄριμος καρπός. Ἡ πλάνη αὕτη ἐπεκράτει πρότερον καὶ περὶ τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ ἔργου καὶ τῆς πλάνης ταύτης προϊόν ἦτο ὅτι ἐδίδοντο πτυχία εἰς ἀνθρώπους ἀγνοῦντας καθ' ὀλοκληρίαν τὸ ἔργον, ὃ ἔμελλον νὰ ἀσκήσωσι. Εὐτυχῶς περὶ τούτου νῦν ἐπικρατοῦσιν ὀρθότεραι γνώμαι. Ἄλλ' ἡ πλάνη διωχθεῖσα ἐκ τῆς χώρας τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐνεθρονίσθη λίαν ἀυθαίρετως εἰς τὴν χώραν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων. Διατί δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παιδαγωγικὴ μόρφωσις τῶν διδασκόντων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις; ἐν τοῖς γυμνασίοις, ἐν τοῖς Διδασκαλείοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνωτέροις σχολείοις; Δὲν εἶναι καὶ τὰ σχολεῖα ταῦτα μορφωτικὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας; Καὶ ἀφ' οὗ αὐτοὺς εἶναι ὁ οὐσίωδης καὶ κύριος αὐτῶν σκοπός, πῶς ἐπιτρέπεται νὰ μένωσιν ἐν τῷ σκότει ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἐμπιστευόμεθα τὴν διάπλασιν καὶ ἀνάπτυξιν καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τῶν τέκνων ἡμῶν; Πολλοὶ ὠμίλησαν μετ' ἀγανακτῆσεως κατὰ τῆς ἡμελημένης τῶν δημοτικῶν σχολείων καταστάσεως καὶ ἔφερον ὡς λόγον πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἐκπαιδεύεται ὁ λαὸς καὶ ὅτι ἐκ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν παιδείσεως ἢ μὴ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία τοῦ ἔθνους. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι ὄντως σπουδαῖος. Ἄλλ' ἂν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἐκπαιδεύεται ὁ λαός, ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς μετ' αὐτῶν συνδεδεμένοις Ἑλληνικοῖς σχολείοις, ἐν τοῖς Διδασκαλείοις, ἐν τοῖς ἀνωτέροις καθόλου ἐκπαιδευτηρίοις, ἐκπαιδεύεται ἡ ἐκλεκτὴ τοῦ ἔθνους μερίς, ἡ ἡγεμονεύουσα τοῦ ἔθνους τάξις, ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ ἀριστοκρατία, ἣτις προορίζεται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κυβερνώσα τάξις καὶ ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἐπιστῇ, καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ τοῦ ἔθνους. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀσύγγνωστον ἀμάρτημα νὰ ἀφίνωμεν εἰς τὴν τύχην πῶς θὰ εἶναι τὰ σχολεῖα αὐτά, ἂν θὰ ἔχωσι καλοὺς ἢ κακοὺς διδασκάλους.

Ἄς ἴδωμεν δὲ πῶς δικαιολογεῖται ἡ παράλειψις αὕτη. Εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους λέγουσιν, οἵτινες δὲν εἶναι ἐπιστήμονες, βεβαίως ἡ παιδαγωγικὴ μόρφωσις εἶναι ἀναγκασιεστῆ; διότι αὐτοὶ μόνοι δὲν δύνανται νὰ μορφωθῶσιν εἰς τοῦτο καὶ θὰ εἶναι διδάσκαλοι; βλαβεροὶ πάντως. Ἄλλ' εἰς τοὺς καθηγητὰς, εἰς τοὺς Ἑλληνοδιδασκάλους, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἰδιαιτέρα πρὸς τοῦτο διδασκαλία καὶ ἀσκήσις! Πρῶτον μὲν, διότι δύνανται καὶ μόνοι ἀναγινώσκοντες συγγράμματα παιδαγωγικὰ νὰ πορισθῶσι τὰς ἀναγκαῖας πρὸς τὸ ἔργον τῶν παιδαγωγικῶν γνῶσεως; ἔπειτα, ὅπου ὑπάρχει νοῦς καὶ καλὴ θέλησις,

που ὑπάρχει ἐπιστημονικὴ μόρφωσις; ραττηρότης καὶ προθυμία εἰς τὴν εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, ὅπερ πάντως εὐρίσκεται εἰς τοὺς εὐφυεῖς διδασκάλους, ἐκεῖ ὑπάρχει ἰκανὴ ἐγγύησις ὅτι θὰ ἀνεύρωσιν οὗτοι ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν μαθητῶν. Ἐπειτα, λέγουσι, δὲν βλέπομεν τοὺς ἐπισταμένους τὴν παιδαγωγικὴν, μάλιστα δὲ τοὺς διδάσκοντας αὐτὴν καὶ συγγράφοντας παιδαγωγικὰ συγγράμματα μεγάλα νὰ εἶναι τελειότεροι τῶν ἄλλων διδασκαλοὶ. Ὅταν τις ἐκθέτῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του τὸ μάθημα λογικῶς καὶ συνηρημένως, καὶ ὅταν κατανοῶσιν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀποδίδωσι τοῦτο πιστῶς, τοῦτο κατ' αὐτοὺς εἶναι ἡ ὅλη παιδαγωγικὴ. Ἄλλὰ τοῦτο, προσθέτουσιν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τελειότηρας τῶν διδασκάλων ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας περὶ τὸ διδάσκειν ἐπιστήμης ἢ ἐμπειρίας! Πάντες οἱ ἀπατηλοὶ οὗτοι λόγοι πίπτουσιν ἐκ θεμελίων, ὅταν τις βαθύτερον ἐξετάσῃ τὰ πράγματα. Καὶ πρῶτον δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ δεινοὶ ἐπιστήμονες εἶναι καὶ δεινοὶ διδασκαλοὶ. Ἐχομεν τὰς ἐξομολογήσεις σπουδαιῶν ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ εὐδοκίμησωσιν, ὡς διδασκαλοὶ, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ προσαρμόσωσι τὴν διδασκαλίαν τῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν τῶν, ἐγκατέλιπον τὸ ἔργον τῶν ἀπέλπιδες, νομίζοντες ὅτι δὲν ἐπλάσθησαν πρὸς τοιοῦτο ἔργον. Ἐπειτα πᾶς τις δύναται νὰ παρατηρήσῃ μάλιστα εἰς τοὺς πρωτοπείρους διδασκάλους ὅτι διδάσκουσιν ἀδιαφοροῦντες ἂν οἱ μαθηταὶ τῶν παρακολουθῶσιν ἢ ὄχι. Μάλιστα ὅσοι ἐπιστημονικώτερος ὁ διδάσκαλος, τοσούτω καὶ μεῖζον χάσμα ὑπάρχει φύσει μεταξὺ τοῦ διδασκάλου τούτου καὶ τῶν μαθητῶν! Ὁ διδάσκαλος ἐνταῦθα ἀκολουθεῖ τῇ ὁδῷ τοῦ διδασκῶν, καὶ οἱ μαθηταὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀκολουθήσωσι τῇ ὁδῷ τοῦ διδασκάλου βαδίζουσι τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν ὁδόν. Ἐνταῦθα, ὡς πᾶν προσφωῶς ἐρρήθη, ὁ διδάσκαλος παίζει μουσικὴν ἐπὶ ὄργανου στερουμένου τῶν χορδῶν. Ἐπειτα ἡ κτῆσις παιδαγωγικῶν γνῶσεων διὰ τῆς ἀναγνώσεως παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων θὰ καταστήσῃ τοὺς διδασκάλους παιδαγωγικοὺς κατὰ θεωρίαν μόνον, ἀλλ' εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος, οὗ μάλιστα ἔχομεν ἀνάγκην, θὰ μένωσιν ἀμετάβλητοι καὶ θὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἄλλους συναδέλφους τῶν τοὺς μὴ γινώσκοντας παιδαγωγικὰς θεωρίας.

Ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι ἐπιστήμη πρακτικὴ δυσχερестаτή. Κατ' αὐτὴν ἀπαιτεῖται τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἀναπτύσσεται καθ' ὄρισμένους σταθεροὺς καὶ ἀμεταβλήτους ψυχολογικοὺς νόμους, ἢ τραπεῖαν καὶ ἀναπτυχθῆν διὰ μεθόδου προσηρμοσμένης πρὸς τὴν ψυχολογικὴν τοῦ μαθητοῦ κατάστασιν καὶ συμφῶνον πρὸς τοὺς ψυχολογικοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεώς του, διὰ μαθημάτων προσφῶρων, περιεχόντων στοιχεῖα μορφώσεως ἄφθονα οὕτως, ὥστε νὰ ἀναφανῶσιν εἰς αὐτοὺς εὐγενεῖς τάσεις, εὐγενῆ

ἐνδιαφέροντα. Κατὰ ταῦτα ἀπαιτεῖται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ διάγνωσις τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν, προσαρμογὴ τῆς διδασκαλίας πρὸς τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς τοιαύτη, ὥστε νὰ προάγῃται ἡ αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἀναφαίνηται εἰς τοὺς μαθητὰς χαρὰ καὶ προθυμία καὶ ἀγάπη εἰς τὴν διδασκαλίαν. Διδάσκαλος καλὸς εἶναι οὐχὶ ἐκεῖνος, ὅστις τακτοποιῶν λογικῶς τὸ μάθημά του διεξέρχεται τοῦτο ἐνώπιον τῶν μαθητῶν τηρῶν τὴν προσήκουσαν ἀλληλουχίαν καὶ σαφήνειαν ἄλλ' ἐκεῖνος, ὅστις δύναται νὰ μεταφέρῃται εἰς τὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν του καὶ ἀπὸ τῆς καταστάσεως ταύτης ὀρμώμενος νὰ προσφέρῃ νέας γνώσεις καταληπτὰς εἰς τοὺς μαθητὰς. Ὁ καλὸς διδάσκαλος δὲν ἀπομακρύνεται τοῦ κύκλου τῶν σκέψεων τῶν μαθητῶν του καὶ διδάσκει ὄχι ὅτι δύναται ἢ ἐπίσταται ἢ βούλεται αὐτός, ἀλλ' ὅτι δύναται νὰ κατανοήσωσιν οἱ μαθηταὶ του. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐν τοῖς σχολείοις, μάλιστα ἐν τοῖς κατωτέροις, τελεῖται ἡ μεγίστη τοῦ διδασκάλου αὐταπάρνησις. Ὁ ἐπιστήμων, ὅστις ἐγυμνάσθη νὰ σκέπτηται ἐν τῇ ἐπιστῇ του, νὰ διατρίβῃ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας καὶ θεωρητικώτερας αὐτῆς γνώσεις καὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ νὰ εὐρίσκη τὴν ἀπόλαυσίν του, ὡς διδάσκαλος, πρέπει νὰ ἀφήσῃ πάντα ταῦτα, νὰ ἀρνηθῇ τρόπον τινὰ τὸ ἐπιστημονικόν του ἐγώ, νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ μαθητοῦ καὶ ἐκεῖ νὰ προσφέρῃ ὅτι ὠφελεῖ τὸν μαθητήν, ἐμμένων ἐν τοῖς στοιχείοις τῶν γνῶσεων, μέχρις ὅτου τὸ ἀνάσκητον καὶ βραδυποροῦν τεῦ μαθητοῦ πνεῦμα ἀντιληφθῇ τούτων καὶ πάλιν ἐπανερχόμενος εἰς ταῦτα, ἵνα μονιμοποιηθῶσιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μαθητοῦ αἱ γνώσεις καὶ ἀποκτήσωσι διὰ τῆς συνδέσεως αὐτῶν πρὸς ἄλλας τὴν εὐκολίαν τῆς ἀναπαραστάσεως αὐτῶν εἰς τὸ συνειδῶς. Καὶ ὡς συμβαίνει ἐν τῷ δράματι, ὁ καλὸς ἠθοποιὸς ὑποκρινόμενος ἐν πρόσωπον π. χ. ἕνα βασιλέα ὀφείλει νὰ προσοικειωθῇ τὴν ψυχικὴν τοῦ βασιλέως κατάστασιν ἀφίνων τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ἐγὼ οἰοεῖ ἐν ἐφεδρεῖα, οὕτω καὶ ὁ διδάσκαλος διδάσκων ἀνάγκη νὰ ἀρνηθῇ ἑαυτὸν καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν θέσιν τῶν μαθητῶν του γινόμενος οἰοεῖ μαθητῆς, ἀλλὰ συγχρόνως ὢν καὶ διδάσκαλος. Ἄλλὰ τοιαύτη δεξιότης περὶ τὸ μεθαρμόζεσθαι τὸν διδασκάλον κατὰ τὰς χρεῖας τῶν μαθητῶν, οὓς ἐκάστοτε παιδεύει, δὲν κτᾶται οὔτε διὰ τῆς ἀναγνώσεως συγγραμμάτων παιδαγωγικῶν οὔτε διὰ τῶν αὐτοσχεδιασμῶν τῶν ἐπιστημόνων διδασκάλων, ἀλλὰ διὰ τῆς σπουδῆς τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀσκήσεως εἰς τὸ διδάσκειν καὶ παιδεύειν παρὰ καθηγητῶν πρὸς τοῦτο ἐξησκημένων. Καὶ ἀνεφρόν ἐν μόνον παράδειγμα, τὴν μεθοδικὴν διδασκαλίαν, περὶ ἧς νομίζω κατεδείχθη ὅτι δὲν δύναται πᾶς τις νὰ ἐργάζηται τελεσφόρως παιδεύων τοὺς μαθητὰς, ἀνευ παιδαγωγικῆς προπαιδείας. Τὸ δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ πειθαρχίας, συμπεριφορᾶς, ἐκλογῆς τῆς διδασκίας

ὑλης, προπαιδευτικῆς διατάξεως τῶν μαθημάτων, περὶ τοῦ σχολικοῦ βίου, περὶ τῆς ὀρθῆς τῶν μαθητῶν ἀγωγῆς καὶ μυρίων ἄλλων, ἃ περιλαμβάνει ἡ παιδαγωγικὴ; Ἄν πάντα ταῦτα εἶναι ἀπλᾶ πράγματα, ὥστε νὰ ἐπινοῇ αὐτὰ μόνος καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ ὀρθῶς πᾶς διδάσκαλος ἀνευ ἰδίας πρὸς τοῦτο διδασκαλίας, τότε ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ποῖα πράγματα εἶναι τὰ δύσκολα ἐν τῷ κόσμῳ; Ἐπειτα ἀφ' οὗ εἶναι ἀπλᾶ, διὰ τί δὲν ἐφαρμόζονται τέλος πάντων παρὰ τῶν κυρίων διδασκάλων; Νομίζω ὅτι ὑπάρχει κοινὴ ὁμολογία ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν γυμνασίων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων δεικνύουσιν ἐλλείψεις σπουδαιότητας καὶ κατὰ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν εἰς τὴν μάθησιν καὶ κατὰ τὸν βίον τὸν τε ἔσω καὶ ἔξω τοῦ σχολείου καὶ δὲν δυσκολεύονται πολλοὶ τῶν συναδέλφων νὰ ἀποδίδωσι τοῦτο εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁσημέρᾳ αὐξοῦσαν τῶν ἠθῶν ἐκλυσιν. Τοῦτο ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ τί ποιοῦσι πρὸς τοῦτο οἱ διδάσκαλοι; Αὐτοὶ νομίζω διὰ καταλλήλου ἐργασίας ἠδύναντο ν' ἀνακόψωσι τὸ ρεῦμα τοῦτο καὶ ἡ συμβουλή τῆς παιδαγωγικῆς δὲν θὰ ἦτο αὐτοῖς ἄχρηστος. Ἄλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐδόθη καιρὸς ἂν μὴ εἰς πάντας, πάντως ὅμως εἰς τοὺς πλείστους αὐτῶν, ὅπως σκεφθῶσι μετὰ σπουδαιότητος περὶ τοῦ ἔργου τῶν καὶ ἐφοδιασθῶσι μετὰ τὰ μέσα τῆς ὀρθῆς τῶν παιδῶν ἀνατροφῆς. Τὸ τοιοῦτο ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐνταῦθα ἔπρεπε πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ παιδεύσει νὰ γνωρίσωσιν οἱ διδάσκαλοι καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀποστολήν καὶ νὰ διδαχθῶσι νὰ ἀγαπήσωσι τοῦτο ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας. Τὸ λόγιον *ars non habet usorem nisi ignorantem* (τὴν τέχνην μισοῦσιν οἱ ἀγνοῦντες αὐτήν) ἔχει καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ πανταχοῦ τὸ κύρος του.

Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι μεγαλοφυεῖς ἄνδρες δύνανται νὰ εὐεῦρωσι καὶ ἐφαρμόσωσι καὶ μόνοι τὸ ὀρθόν. Διότι οὗτοι ἔχουσιν οἰοεῖ ἔμφυτον ἐν ἑαυτοῖς τὸ δέον γενέσθαι. Ἄλλ' εἶναι πάντες οἱ ἀσκούντες τὸ διδασκαλικὸν ἔργον μεγαλοφυεῖς; Καὶ ἀφ' οὗ δὲν εἶναι, διὰ τὴν νὰ μὴ ληφθῇ περὶ τῶν πολλῶν τούλαχιστον ἐξ αὐτῶν προνοία, ἵνα προσοικειωθῶσιν, ὅταν εἶναι καιρὸς, τὴν τέχνην τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας καὶ ἀνατροφῆς, ἵνα γίνωσιν ὠφελιμώτεροι εἰς τὸ ἔθνος διδασκαλοὶ; Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς μεγαλοφυεῖς ἢ διδασκαλία καὶ ἀσκήσις ἢ ὑπὸ ἐμπειροῦ ἀνδρὸς αὐτοῖς γινομένη δὲν θὰ ἀπόβαιεν ἐπὶ βλάβῃ. Ὑπερ τῆς γνώμης μου ταύτης ἐπικαλοῦμαι τὸν Πλάτωνα λέγοντα ἐν Πολ. β. 424 « Τροφὴ καὶ παιδεύσις χρηστὴ σωζομένη φύσει ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτὴ φύσει χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι ἐτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται. » καὶ τὸν Κικέρωνα λέγοντα ἐν τῷ λόγῳ *pro Archia c. 7, Atque idem ego hoc contendo, cum ad naturam extimiam atque illustrem accesserit ratio quaedam couformatioquae doctrinae, tam illud nescio*

quid praeclarum ac singulare solere existere. — 'Αλλ' ἐγὼ δι'σχυρίζομαι καὶ τοῦτο, ὅταν εἰς τὴν ἐξοχὸν καὶ λαμπρὰν φύσιν προστεθῆ καὶ παιδεία καὶ διδασκαλία, τότε δὲν ἤξεύρω τί ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἀμφοτέρων θὰ προκύψῃ ὑπέρλαμπρον καὶ μοναδικόν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι πρὸς παιδαγωγικὴν μόρφωσιν καὶ θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν πάντων τῶν διδασκάλων τὰ κατάλληλα μέτρα. Τὸ τοιοῦτο εὐτυχῶς ἤρξατο καὶ παρ' ἡμῖν νὰ κατανοηθῆ διότι βλέπομεν καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ διδασκόμενα παιδαγωγικὰ μαθήματα καὶ νομοθετήματα γινόμενα, καθ' ἃ οἱ βουλομένοι νὰ διορισθῶσιν ὡς καθηγηταὶ ἐν γυμνασίοις, ὀφείλουσι ἐπὶ δύο ἔτη νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς σχολάρχαι καὶ κατόπιν νὰ ὑποστῶσι καὶ πρακτικὰς ἐξετάσεις. Φρονῶ ὅμως ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα εἶναι λίαν ἀτελεῆ. Ἐν Γερμανίᾳ, τῇ κατ' ἐξοχὴν πατρίδι τῆς παιδαγωγικῆς, ὑπάρχει ἐνιαχοῦ μὲν τὸ δοκιμαστικὸν ἔτος, das Probejahr, καθ' ὃ οἱ πρωτόπειροι καθηγηταὶ διορίζονται κατ' ἀρχὰς εἰς ἐν γυμνάσιον, ἵνα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ γυμνασιάρχου εἰσαχθῶσιν εἰς τὸ πολυδαίδαλον τῆς διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς ἔργον· ἐνιαχοῦ δὲ γίνεται ἡ ἀσκήσις τῶν φοιτητῶν κατὰ τὸν χρόνον τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν ἢ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ αὐτῷ ἢ ἐν τινι τῶν γυμνασίων τῆς πόλεως, ἔνθα εἶναι τὸ πανεπιστήμιον. Ὁ καθηγητὴς δηλ. τῆς παιδαγωγικῆς ὀρίζει μαθήματα εἰς τοὺς φοιτητάς, ὅπερ αὐτοὶ κατατάσσουσι μεθοδικῶς καὶ ὑποβάλλουσι οὕτω καταγεγραμμένον αὐτῷ πρὸς ἔγκρισιν. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ καθηγητὴς φέρῃ τὰς ἀναγκαίας διορθώσεις, τότε ὀρίζει ἕνα ἐξ αὐτῶν νὰ διδάξῃ τὸ μάθημα τοὺς ἄλλους συμφοιτητάς του, οἵτινες οὕτω μετασχηματίζονται εἰς μαθητὰς τῶν γυμνασίων· ἢ μεταβαίνουσι πάντες οἱ ἀσκούμενοι εἰς ὠρισμένον πρὸς τὰς ἀσκήσεις ταύτας γυμνάσιον καὶ ἐκεῖ εἰς φοιτητὴν ἐν ὠρισμένῃ τάξει τοῦ γυμνασίου διδάσκει παρόντων καὶ τῶν ἄλλων συμφοιτητῶν ὡς καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς τὸ ὀρισθὲν μάθημα. Κατόπιν δὲ ἐν κοινῇ συνεδρίᾳ τῶν φοιτητῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ ἐκφέρεται ἡ γνώμη τῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν παραστάντων καὶ συζητοῦνται τὰ γινόμενα καὶ τί πρέπει νὰ γίνηται. Πάντα τὰ μέτρα ταῦτα ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκῆ. Ὁ Η. Bonitz, εἰς τῶν διασῆμων φιλολόγων καὶ παιδαγωγικῶν, ἐχαρακτήρισε τὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ μεταξὺ συμφοιτητῶν πρακτικὴν διδασκαλίαν ὡς καθαρὰν κωμῳδίαν εἰπὼν ὅτι διδασκαλία δύναται νὰ γίνη πρὸς πράγματι μαθητὰς καὶ οὐχὶ πρὸς ὑποκρινόμενους. Ἐν τῷ παιδαγωγικῷ φρονιτηρίῳ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Βερολίῳ, ὅπερ λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1789 γίνονται τὰ ἐξῆς. Οἱ σπουδασταὶ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἀφ' οὗ ὑποστῶσι τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις, καὶ λάβωσι πτυχίον, ἀναλαμβάνουσι καθ' ἑβδομάδα διδασκαλίαν ἐν τινι γυμνα-

σίῳ τοῦ Βερολίνου τοῦλάχιστον ἐξάωρον καθ' ἑβδομάδα, δι' ἣν παρέχεται αὐτοῖς ἀμοιβὴ καθ' ἔτος 150 ἕως 200 τάληρα. Κατὰ 15ημερίαν δὲ συνέρχονται πάντες οὗτοι οἱ ἀσκούμενοι εἰς ὠρισμένον τόπον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ παιδαγωγικοῦ φρονιτητηρίου, τοῦ διορισμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, καὶ συζητοῦσι περὶ ζητημάτων παιδαγωγικῶν καὶ μεθοδικῶν. Διαρκεῖ δὲ ἡ θητεία τῶν οὕτω παιδευομένων τὸ πολὺ τρία ἔτη. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι ἀτελεές. Πᾶς ὅστις θέλει νὰ γίνη διδάσκαλος πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, τὰ μέσα πάντα, τὰς μεθόδους τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων, νὰ γυμνασθῆ εἰς τὴν ψυχολογικὴν τῶν μαθητῶν ἐξέτασιν καὶ τὴν προσαρμογὴν τῆς διδασκαλίας του πρὸς τὴν ἀντιληψὶν αὐτῶν, καθέλου δὲ νὰ γεννηθῆ εἰς τὴν ψυχὴν του ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς σκοπιμωτέρας διδασκαλίας καὶ τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς τῶν μαθητῶν. Τὸ τοιοῦτο δὲν δύναται νὰ κατορθωθῆ διὰ μεμονωμένων ὑποδειγματικῶν ἢ δοκιμαστικῶν διδασκαλιῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ συνεχοῦς διδασκαλίας ἐν ἰδίᾳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λειτουργοῦντι σχολεῖῳ, ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ σχολεῖῳ τῶν παιδαγωγικῶν ἀσκήσεων. Τοιαῦτα σχολεῖα διετύπωσαν ἐν Γερμανίᾳ δύο ἐξοχοὶ διδάσκαλοι, ὁ Στόυ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐν Ἰένῃ καὶ ὁ Τ. Τσίλλερ, καθηγητὴς ὡσαύτως τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Λειψίᾳ. Περὶ τῶν σχολείων τούτων, ἃ ἐξήπλωσαν εὐλογίαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Γερμανίας, θὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ.

ΠΕΡΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

(Συνέχεια ἰδὲ φύλ. 14).

Εἶδομεν ὅποια εἶναι τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀδιαίρετου σχολείου καὶ κατ' αὐτοῦ κυρίως πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Κατὰ τὸν νέον διοργανισμὸν τῶν σχολείων ἡ διάρκεια τῆς μαθητείας ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ εἶναι τετραετής, ἄρα τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θὰ ἔχῃ 4 τάξεις ἐνιαυσίους. Ἡ ἐγγραφή νέων μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ γίνεται ἅπαξ τοῦ ἔτους, ὁ συνήθης δὲ πρὸς τοῦτο χρόνος παρ' ἡμῖν εἶναι ὁ Σεπτέμβριος. Ἄν δὲν τηρηθῆ κατὰ τοῦτο ἀυστηρότης, ἀλλ' ἐπικρήσῃ ἀταξία νὰ προσέρχωνται μαθηταὶ καθ' οἷονδύποτε χρόνον θέλουν εἰς τὸ σχολεῖον, τότε δυσχεραίνεται πολὺ ἡ λειτουργία καὶ παντὸς ἄλλου σχολείου, πολλῶν δὲ μᾶλλον τοῦ ἀδιαίρετου. Ἐπειτα ἄλλη ἀπαιτήσις ἐπίσης σπουδαία

εἶναι ὁ διδάσκαλος νὰ γινώσκῃ καθ' ἡμέραν τίνα μαθήματα θὰ διδάξῃ καὶ πῶς ταῦτα θὰ διδάξῃ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ διδάσκαλος πρέπει ἐπιμελῶς νὰ ἐτοιμάζῃ κατ' οἶκον τὰ μαθήματα, ἃ μέλλει νὰ διδάξῃ, ὥστε ἐν τῷ σχολεῖῳ νὰ μὴ κατατρίβηται μάτην χρόνος καὶ νὰ κατορθοῦνται ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰ πράγματα. Πρὸς τοῦτο πᾶς διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ βοηθητικὰ βιβλία, ἐξ ὧν νὰ ἀρῶνται γνώσεις, νὰ ἔχῃ δὲ καὶ σύντομον σημειωματάριον, ἔνθα νὰ σημειοῦται ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ τὸ σχέδιον τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων ἐν πάσῃ τάξει, νὰ ἔχωσι δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ πάντες κατάλληλα βιβλία, εἰ δυνατόν, εἰς πάντα τὰ μαθήματα σύμφωνα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκάλου, ἵνα καὶ αὐτοὶ μόνον ἐπαναλαμβάνωσι καὶ ἰδιοποιῶνται διὰ τῆς ἀναγνώσεως τὰς γνώσεις. Τοιαῦτα βιβλία εἶναι ἀναγκαϊότατα εἰς τὴν πρόσδοκον τοῦ σχολείου. Τρίτον, ἐπειδὴ εἰς μόνον διδάσκαλος ὑπάρχει, τάξεις δὲ τέσσαρες, ἀνάγκη νὰ γίνη οἰκονομία τις κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ κοινὴ πρὸς ὠρισμένας τάξεις διδασκαλία. Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ ἡ λίαν χρήσιμος διὰ τὸν μαθητὴν διδασκαλία εἶναι ἢ παρὰ τοῦ διδασκάλου γινόμενη καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀμεσον ταύτην διδασκαλίαν πρέπει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ καταστήσωμεν ὅσον οἷον τε διαρκεστέραν. Ἄριστον δὲ πρὸς τοῦτο μέτρον εἶναι ἡ ἔνωσις τῶν τάξεων, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἀνευ βλάβης τῆς προόδου τῶν μαθητῶν. Οὕτω θὰ σχηματισθοῦν κύκλοι μαθημάτων διετεῖς, καὶ οἱ μαθηταὶ θὰ ἀκούωσι τὸ ἐν μὲν ἔτος τὸ ἡμισυ τοῦ κύκλου τούτου, τὸ δὲ ἄλλο ἔτος τὸ ἕτερον ἡμισυ. Τοιοῦτος κύκλος μαθημάτων δύναται νὰ ἀποτελεσθῆ εἰς τὰ ἱερά εἰς μὲν διὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τάξιν καὶ ἕτερος διὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην. Ὡσαύτως κατὰ τμήματα δύναται οἱ μαθηταὶ νὰ διδαχθῶσιν ἐν τῇ γεωγραφίᾳ, ἐν τῇ γραμματικῇ, ἐν δὲ τῇ ἀναγνώσει μόνον οἱ μαθηταὶ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης τάξεως; τῶν δὲ λοιπῶν τάξεων οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουσι κεχωρισμένως, διότι δὲν δύναται νὰ συνδιδαχθῶσι, καθ' ὅσον

τῆς μὲν πρώτης τάξεως οἱ μαθηταὶ ἤδη ἀρχίζουσι νὰ μανθάνουν τὰ γράμματα, τῆς δὲ δευτέρας ἀναγινώσκουσι μετ' εὐκολίας. Ὡσαύτως κοινὴ διδασκαλία κατὰ τμήματα δύναται νὰ γίνη ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ, ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ καὶ ᾠδικῇ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ 4 τάξεις ἐν τοῖς πλείστοις τῶν μαθημάτων γίνονται δύο τμήματα καὶ οὕτω ὁ διδάσκαλος λαμβάνει καιρὸν ὅσον δύναται ἀμεσώτερον νὰ ἐπιδρῇ εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ διδάσκῃ ἀπ' εὐθείας, ὅπερ εἶναι μέγα κέρδος.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης τῶν τάξεων πάλιν κερδαίνομεν τὸ ἡμισυ τοῦ χρόνου, ὁ δὲ λοιπὸς χρόνος καταναλίσκεται μὲ ἐργασίας, ἃς κάμνουσιν οἱ μαθηταὶ μόνον ἐν πάσῃ δυνατῇ σιωπῇ καὶ ἃς διὰ τοῦτο καλοῦσι σιωπηλὰς ἐργασίας. Αἱ ἐργασίαι αὗται ὄντως καταλαμβάνουσι τὸ ἡμισυ περιου τοῦ σχολικοῦ χρόνου καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια, ἂν δὲν ὑπάρχῃ διδάσκαλος καλός, εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ εἰς ταύτας, ἵνα καταστήσωμεν ὅσον ἐνδέχεται καὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην μορφωτικὴν. Διαιροῦμεν δὲ τὰς ἐργασίας ταύτας τὰς σιωπηλὰς εἰς προφορικὰς καὶ εἰς γραπτὰς. Καὶ εἰς μὲν τὰς πρώτας κατατάσσεται ἢ κατ' ἰδίαν ἀνάγνωσις, ἢ ἀποστήθισις· εἰς δὲ τὰς δευτέρας ἢ καλλιγραφία, ἢ ἀντιγραφὴ, ἢ ἰχνογραφία, ἢ γραπτὴ ἀριθμητικὴ, ἢ ἐκθεσις ἰδεῶν. Καλὸν δὲ εἶναι ἐν τοῖς δυσὶ κατωτέραις τάξεσιν αἱ σιωπηλαὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν νὰ ἐπιβλέπωνται παρὰ δύο μαθητῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, οἵτινες οὕτως ἐμφανίζονται ὡς βοηθοὶ τοῦ διδασκάλου. Αἱ σιωπηλαὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν, ὡς εἶπομεν, πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὗται ἐργασίαι μορφωτικαί. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ διδασκάλου, ὅστις πρέπει νὰ προπαρασκευάζῃ τοιαύτας ἐργασίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἀπαραίτητα βοηθητικὰ βιβλία καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς, εἰ δυνατόν, εἰς ὅλα τὰ μαθήματα.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ διδάσκαλος δὲν δύναται οὐδὲ πρέπει ἐπὶ πολλὰς ὥρας τῆς ἡμέρας νὰ ἐργάζεται. Νομίζομεν ὅτι πεντάωρος καθ' ἑκάστην διδα-

σκαλία είναι αρκετή. Διότι ο διδάσκαλος πάλιν τῆς πολυμόχθου διδασκαλίας καθ' ἐκάστην πρέπει νὰ ἔχη καὶ καιρὸν νὰ φροντίσῃ περὶ προπαρασκευῆς τῶν μαθημάτων διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Διδάσκαλος ἐξηντλημένος δὲν δύναται νὰ ἐργασθῆ ἐν τῷ ἀδιαιρέτῳ σχολείῳ, πᾶσα δὲ παράλειψις ἐνὸς οἰουδήποτε μαθήματος ἐπιφέρει ἀνωμαλίαν καὶ σύγχυσιν εἰς τὴν ὅλην τοῦ σχολείου οἰκονομίαν. Διὰ τοῦτο τὸ πρόγραμμα τοῦ ἀδιαιρέτου σχολείου ὑφίσταται ἀκρωτηριασμούς, συμπτώσεις, ἵνα καὶ διὰ τῆς μιᾶς μόνης λειτουργούσης δυνάμεως κατορθωθῆ τι ἄξιον λόγου.

Αἱ ὥραι τῶν διαφόρων μαθημάτων ἐν ἐκάστη τάξει ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Τμήμα Α'		Τμήμα Β'	
Τάξι: Α' καὶ Β'		Τάξι: Γ' καὶ Δ'	
α') ἱερὰ ὥρ.	1 1	ὥρ.	1 1
β') ἀνάγνωσις	3* 3*		4 4
γ') καλλιγραφία	1 1		
δ') ἀριθμητικὴ	1 ¹ ₂ 1 ¹ ₂ *	2'	3
ε') ἱστορία		1	1
ς') γεωγραφία	1 1	1	1
ζ') γραμματικὴ	1 1	2	2
η') φυσικὰ	1 1	1	1
θ') γυμναστικὴ	1 1	1	1
ι') ψῆφικὴ	1 ¹ ₂ 1 ¹ ₂	1 ¹ ₂	1 ¹ ₂
ὥρ.	10 10	13 ¹ ₂	14 ¹ ₂

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκάστη τάξις θὰ ἐργάζεται μετὰ τὸν διδάσκαλον ἀμέσως ἀκούουσα αὐτοῦ τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν ἢ μὲν πρώτη τάξις ὥρας 10, ἢ δὲ δευτέρα ὡσαύτως ὥρας 10, ἢ δὲ τρίτη ὥρας 13 1/2 καὶ ἢ τετάρτη ὥρας 14 1/2 ἥτοι ἐν ὅλῳ θὰ ἀκούωσι καὶ αἱ τέσσαρες τάξεις ὥρας καθ' ἑβδομάδα 48. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τάξεις ἐνοῦνται, ὁ διδάσκαλος ἀπασχολεῖται μόνον 30 ὥρας τὴν ἑβδομάδα. Ἐπίσης ὠφέλεια θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἡμιωρίων· διότι οὕτω θὰ κατορθωθῆ ἐν μιᾷ ὥρᾳ νὰ γίνῃται δις τῆς ἑβδομάδος διδασκαλία τοῦ μαθήματος καὶ οὕτω θὰ τηρῆται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ ἀκμαιότερον πρὸς τὸ μάθημα καὶ ἡ πρόοδος θὰ εἶναι μεγαλειτέρα. Ἄν δὲ καὶ αἰσιωπῆται ἐργασίαι εἶναι κατάλληλοι, ὥστε καὶ ἐν αὐταῖς νὰ ὑποτρέφῃται καὶ προαγῆ-

*) Οἱ φέροντες ἀστερίσκον ἀριθμοὶ δηλοῦσι διδασκαλίαν χωριστὰ γινομένην ἐν ἐκάστη τάξει.

ται ἢ αὐτενέργεια τοῦ μαθητοῦ, τότε τὸ ἀδιαίρετον σχολεῖον δύναται νὰ ἀποβῆ εὐεργητικὸν εἰς τὴν κοινωνίαν καθίδρυμα. Ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ θὰ ἐκθέσωμεν πρόγραμμα ἀναλυτικὸν καὶ ὠρολόγιον τοῦ σχολείου.

ΠΡΩΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΕΝ Τῷ ΔΗΜΟΤΙΚῷ ΣΧΟΛΕΙῳ

Τρίτη συνδιάλεξις.

Ἦλθετε πάλιν ὄλοι εἰς τὸ σχολεῖον. "Ὅλοι τὰς πλάκας ἐπάνω εἰς τὸ θρανίον 1. 2. 3. Ἀπὸ σὲ λείπει τὸ σφουγγαράκι. Σὲ σημειῶνω εἰς τὸ σημειωματάριόν μου. Αὔριον ὅταν ἔλθῃς, νὰ μοῦ δεῖξῃς τὸ σφουγγάρι σου. Δεῖξτε ὄλοι τὰ πανάκια σας. Εὐγε, ὄλοι ἔχετε πανάκια. Καθεὶς πρέπει νὰ ἔχη πλάκα, σφουγγάρι, πανάκι, κονδύλι. Εἴπομεν τὸ πρῶτ' ἐπὶ τὰ ἀρνάκια καὶ τὸ παιδάκι. Ποῦ ἔμενε τὸ ἀρνάκι; ποῦ τὸ εὔρε τὸ παιδάκι; Ποῦ τὸ ἤξευρεν ἢ προβατίνα, ὅτι τὸ ἀρνάκι ἦτο εἰς τὸ σπίτι; Πῶς ἐφώναζεν ἢ προβατίνα, ὡς εἶδε τὸ παιδάκι τῆς; πῶς ἐφώναζε καὶ τὸ ἀρνάκι; Τί ἔγινεν ἔπειτα τὸ ἀρνάκι; Τί ἔκαμνε τότε τὸ παιδάκι;

Βλέπετε ὄλοι ἐμὲ εἰς τὰ μάτια. Προσέχετε πόσας φορὰς θὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου διὰ νὰ εἶπω ἀρνάκι. Ἄρνάκι.—Τρεῖς φορὰς. "Ἄς εἶπῃ αὐτὸ καὶ ὁ Παπαδόπουλος! "Ὅλοι μαζὶ. Κτυπάτε καὶ τὰ χέρια σας. Ἀκόμη μίαν φορὰν. Προσέχετε πάλιν. Θὰ εἶπω μίαν ἄλλην λέξιν καὶ θέλω νὰ εὔρητε πόσας φορὰς θὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου. Παι-δά-κι. Τρεῖς φορὰς.—Λέγετε καὶ σεῖς ὄλοι καὶ κτυπάτε καὶ τὰ χέρια σας! Παι-δά-κι. "Ἄς τὸ εἶπῃ ὁ Γεωργιάδης μόνος! Κτύπα καὶ τὰ χέρια σου. Μάλιστα, τὸ εἶπες πολὺ καλά, ἀλλὰ νὰ φωνάζῃς δυνατώτερα. Οἱ καλοὶ μαθηταὶ φωνάζουν δυνατά. Ποῖος ἡμπορεῖ νὰ τὸ εἶπῃ δυνατώτερα; Πόσας φορὰς λοιπὸν ἀνοίγομεν τὸ στόμα μας διὰ νὰ εἴπομεν ἀρνάκι;—Τρεῖς φορὰς.—"Ὡστε ἡ λέξις ἀρνάκι ἔχει τρία κομμάτια, ἐπίσης τρία κομμάτια ἔχει καὶ ἡ λέξις παιδάκι. Εἴπετέ μοι καὶ ἄλλας λέξεις μετὰ τρία κομμάτια!—Καπέλ-λο, τραπέ-ζι, ἐρ-χο-μι. βα-πτί-ζω, φό-ρε-μα, βι-βλί-ον, σφου-γγά-ρι, πα-νά-κι.

Τώρα σὰς ἔμαθα, βλέπετε, ὀλίγον νὰ διαβάζητε ἀπ' ἔξω, κατόπιν δὲ, ὅταν εἴσθε καλὰ παιδάκια, θὰ σὰς δώσω καὶ ἐν καλὸν βιβλίον, ποῦ λέγει μέσα χίλια καλὰ πράγματα καὶ θὰ σὰς μάθω νὰ ἀναγινώσκητε τί λέγει τὸ βιβλίον. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σὰς μάθω καὶ νὰ γράφητε εἰς τὰς πλάκας σας πρῶτον καὶ ἔπειτα καὶ εἰς τὸ χαρτί.

Πῶς λέγετε τὸ σπίτι τοῦτο, ὅπου μανθάνετε γράμματα, διὰ νὰ γίνετε καλοὶ ἄνθρωποι;—Σχολεῖον.— Πῶς λέγομαι ἐγώ, ποῦ σὰς διδάσκω τὰ γράμματα;—Διδάσκαλος.—Ἐδῶ εἰς τὸ σχολεῖον ὑπάρχουν πολλὰ

πράγματα, θρανία, καρέκλαι, τράπεζα, βιβλίον. Τί ὑπάρχουν λοιπὸν εἰς τὸ σχολεῖον;—Θρανία.—Ἐν πλήρει προτάσει! Εἰς τὸ σχολεῖον ὑπάρχουν θρανία.—"Ὅλοι ὁμοῦ.—Τί ἄλλο ὑπάρχει εἰς τὸ σχολεῖον; Οἱ μαθηταὶ λέγουσι ἐν ὁλοκλήρῳ προτάσει κατ' ἀρχὰς; ἕκαστος χωριστά, ἔπειτα καὶ ὄλοι ἐν χορῷ.—Εἰς τὸ σχολεῖον εἴσθε καὶ σεῖς, οἱ ὅποιοι ὀνομάζεσθε μαθηταί. Πῶς ὀνομάζεσθε;—Πόσα χέρια ἔχεις; Ὁ Παπαδόπουλος;—Μάλιστα, καθεὶς ἀπὸ σὰς ἔχει δύο χέρια. Δεῖξτε μοι καὶ τὰ δύο χέρια σας! Ὑψώσατε μόνον τὸ δεξιὸν χεῖρ ἢ τὴν δεξιάν σας χεῖρα! Ἡ ἄλλη χεῖρ λέγεται ἀριστερά. Ὑψώσατε ὄλοι τὴν ἀριστεράν σας χεῖρα. Μάλιστα. Τώρα ὑψώσατε καὶ τὴν δεξιάν! Καθὼς ἔχετε δύο χεῖρας, ἔτσι ἔχετε καὶ δύο πόδας, δεξιὸν πόδι, ἀριστερὸν πόδι ἢ δεξιὸν πόδα ἀριστερὸν πόδα. Ἐπίσης ἔχετε καὶ δύο αὐτιά, δεξιὸν αὐτί, ἀριστερὸν αὐτί. Πιάσατε μετὰ τὴν δεξιάν χεῖρα τὸ δεξιὸν σας αὐτί! Μετὰ τὴν ἀριστεράν σας χεῖρα τὸ ἀριστερὸν σας αὐτί. Ἐχετε καὶ δύο μάτια, δεξιὸν μάτι καὶ ἀριστερὸν μάτι. Κλείσατε μετὰ τὴν δεξιάν σας χεῖρα τὸ δεξιὸν σας μάτι, μετὰ τὴν ἀριστεράν τὸ ἀριστερὸν.—Μύτην ἔχετε μόνον μίαν καὶ στόμα ἐπ' ἴσης ἐν.

Καὶ εἰς τὸν μαυροπίνακα ἔχομεν δεξιὸν μέρος καὶ ἀριστερὸν μέρος, ἄνω, κάτω. Ὁ διδάσκαλος ἀσκεῖ ἐνταῦθα τοὺς μαθητὰς νὰ γινώσκωσι καλῶς εἰς τὸν μαυροπίνακα δεξιὸν, ἀριστερὸν, ἄνω, κάτω. Ὁ μαυροπίναξ ἔχει καὶ γωνίας. Μία γωνία εἶναι ἐπάνω ἀριστερά, ἄλλη εἶναι ἐπάνω δεξιά. Ἐπειτα καὶ κάτω μία γωνία εἶναι ἀριστερά, καὶ μία δεξιά. Δεῖξε τὴν γωνίαν ἄνω δεξιά, τὴν γωνίαν κάτω δεξιά, κάτω ἀριστερά, ἄνω ἀριστερά. Ὁ μαυροπίναξ ἔχει τέσσαρας γωνίας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πλάκα σας ἔχει πλευρὰς τέσσαρας καὶ τέσσαρας γωνίας. Δεῖξτε τὴν δεξιάν πλευράν! τὴν ἀριστεράν! τὴν δεξιάν γωνίαν ἄνω! τὴν ἀριστεράν γωνίαν κάτω!

Τώρα πάρετε ὄλοι τὰ κονδύλια σας εἰς τὴν δεξιάν χεῖρα! Οὕτω κρατοῦν τὰ κονδύλια, ὅταν γράφουν. Τώρα ἴδετε ἐδῶ εἰς τὸν μαυροπίνακα θὰ γράψω ἐπάνω μίαν γραμμὴν ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ εἰς τὰ δεξιά. Γράψατε καὶ σεῖς μίαν τοιαύτην γραμμὴν εἰς τὴν πλάκα σας ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ εἰς τὰ δεξιά. Τώρα θὰ γράψω εἰς τὸν μαυροπίνακα ἄλλην μίαν γραμμὴν κάτω ὅμως ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ εἰς τὰ δεξιά. Γράψατε καὶ σεῖς εἰς τὴν πλάκα σας μίαν τοιαύτην γραμμὴν. Τώρα θὰ γράψω εἰς τὸ μέσον τοῦ μαυροπίνακος μίαν γραμμὴν ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω. Γράψατε καὶ σεῖς εἰς τὰ ἀνάκτια σας. Γράψατε πολλὰς τοιαύτας γραμμάς ἀρχίζοντες ἄνω καὶ τελειώνοντες κάτω! Ἐπίσης γράψατε καὶ ἄλλας γραμμάς τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ εἰς τὰ δεξιά.

Ἐπειδὴ εἴσθε καλὰ παιδάκια, θὰ σὰς εἶπω νὰ μάθητε καὶ ἐν τραγοῦδάκι.

Τὰ χεράκια.

Τὰ χεράκια δεξιά
τὰ χεράκια ἀριστερά
πάνω τὰ χεράκια.
κάτω τὰ χεράκια
Τὸ παιγνίδι πῶς μ' ἀρέσει!
τὰ χεράκια μου ἐστὶ μέση.
Τώρα πάλιν θὰ κρατήσω
ἐν ἔμπρῳ καὶ ἄλλο πῖσω
τραλαλὰ πολὺ καλά.
Τὸ κεφάλι δεξιά
τὸ κεφάλι ἀριστερά
κάτω τὸ κεφάλι
πάνω τὸ κεφάλι
τὰ χεράκια τῶρ' ἀπλώνω
τὰ αὐτάκια μου βουλώνω
θὰ μὲ δῆτε τώρα πάλι
νὰ κινήσω τὸ κεφάλι.
τρα λα λά, πολὺ καλά.

Ἡ ἐντύπωσις τοῦ ἄσματος γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὁ διδάσκαλος λέγει πρῶτον ἓνα στίχον π.χ. τὰ χεράκια δεξιά, εἰς ἐπήκουον πάντων τῶν μαθητῶν, καὶ ἐρμηνεύει τί σημαίνει. Κατόπιν πάλιν ἀπαγγέλλει αὐτόν. Οἱ μαθηταὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὸν στίχον κατὰ πρῶτον ἕκαστος χωριστά, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι. Μετὰ τοῦτο ἐρχεται εἰς τὸν δεύτερον στίχον καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἢ ἐρμηνεύει καὶ ἡ ἄσκησις. Κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸν τρίτον καὶ τέταρτον στίχον, μετὰ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ὁποίων ἐπαναλαμβάνονται καὶ οἱ τέσσαρες στίχοι ὁμοῦ. Ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον εὐχαριστεῖ πρὸ πάντων τοὺς μαθητὰς, εἶναι αἰ κινήσεις τῶν χειρῶν δεξιά, ἀριστερά, ἄνω, κάτω κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν στίχων. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ μαθηταὶ μάθουν νὰ κάμνουν καὶ ἐκτελοῦν ὀρθῶς τὰς χειρονομίας, τότε διδάσκονται καὶ τὸ μέλος. Ὁ διδάσκαλος τραγουδεῖ τὸ μέλος τοῦ πρώτου στίχου ἄπαξ, δις, τρίς, κατόπιν ὁμοῦ μετὰ τὸν διδάσκαλον λέγουσι καὶ οἱ μαθηταὶ ἡσύχως ὅμως καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τοῦτο ἕως ὅτου ἐντυπωθῆ αὐτοῖς καλῶς. Μετὰ τὸν πρῶτον στίχον ψάλλεται αὐτοῖς ὁ δεύτερος καὶ ἐντυποῦται καὶ οὗτος διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ὡς ὁ πρῶτος. Κατόπιν δὲ ψάλλονται καὶ οἱ δύο στίχοι ὁμοῦ. Ἐπειτα διδάσκειται ὁ τρίτος στίχος, κατόπιν δὲ καὶ ὁ τέταρτος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Κατόπιν δὲ λέγεται τὸ μέλος καὶ τῶν τεσσάρων στίχων. Οὕτω δὲ ἐντυποῦται καὶ τὸ λοιπὸν μέλος. Κατὰ τὴν ᾠδὴν τοῦ μέλους ἐκτελοῦνται καὶ χειρονομίαι τοῦ ἄσματος παρ' ὅλων τῶν μαθητῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ἴστανται ὀρθοὶ κατὰ τὴν ᾠδὴν τοῦ ἄσματος, ἵνα ἐκτελοῦνται αἱ χειρονομίαι ἄνευ δυσκολίας. Ἡ συνδιάλεξις αὕτη ὡς καὶ πᾶσα προηγουμένη καὶ ἐπομένη δύναται νὰ περατωθῆ εἰς ἓν μάθημα, δύναται ὅμως νὰ διαρκέσῃ καὶ δύο ἢ τρία μαθήματα. Τὸ ζήτημα τὸ σπουδαιότατον ἐν πάσῃ διδασκαλίᾳ εἶναι νὰ γίνωνται οἱ μαθηταὶ κύριοι τῶν διδασκομένων γνώσεων πόσον δὲ τοῦτο θὰ διαρκέσῃ μᾶς εἶναι ἀδιάφορον.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Παρακαλείται ο κύριος ύπουργός τής Παιδείας νά μεριμνήσῃ περὶ ταχείας πληρωμῆς τῆς μισθοδοσίας τῶν δυστυχῶν δημοδιδασκάλων. Καθυστεροῦνται αὐτῶν οἱ μισθοὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου καὶ τοῦτο, διότι καταργηθέντων τῶν ἐπαρχειῶν καὶ τοῦ ταμιείου τῆς δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως, ἐξέλιπεν ὁ παλαιὸς μηχανισμὸς τῆς λειτουργίας πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθῶν εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους, οὕτω δὲ οἱ δημοδιδασκαλοὶ εἶναι ἠναγκασμένοι νά ἀναμένωσι τὴν πληρωμὴν των μέχρις ὅτου ἐξευρεθῇ ὁ τρόπος, καθ' ὃν θὰ πληρωθῆται τοῦ λοιποῦ ὁ μισθὸς των. Ἄν δὲ ἐν τῷ μεταξύ ἀποθάνωσιν ὑπ' αἰτίας, περὶ τούτου οὐδεὶς δίδει ἐν λεπτόν, ἥκιστα δὲ πάντων ὁ ἀρμόδιος τμηματάρχης. Οἱ νεώτεροι Ἑλληγες, μάλιστα ὅταν εἶναι ἐν τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ, δὲν θεωροῦσι καθήκον νά προβλέπωσιν, ἀλλὰ τὸ χεῖριστον εἶναι ὅταν δὲν βλέπωσιν οὐδὲ τὰ γαγενημένα, ἄπερ ὅλος ὁ κόσμος βλέπει π.χ. ὅλος ὁ κόσμος βλέπει ὅτι οἱ διδάσκαλοι δὲν λαμβάνουσι μισθόν, ὅτι οἱ μισθοὶ αὐτῶν καθυστεροῦνται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, μόνον τὸ τμήμα τῆς δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως δὲν βλέπει, μόνον αὐτὸ δὲν ἀκούει. Ἴσως νά νομίζῃ ὅτι ἡ παῦσις 300 δημοδιδασκάλων, ἡ μετὰθεσις τῶν ἀπομεινάντων 1950, τὸ αἰώνιον κούνημα αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς σχολείου εἰς τὸ ἄλλο, ἡ ἐκδόσις τῶν διαβοηθῶν ἀναγνωστικαρίων, ὁ διορισμὸς τοῦ κ. Φιλίππου ὡς διευθυντοῦ τοῦ Διδακτασκαλείου Ἀθηνῶν, μαρτυροῦσιν ἀρκετὴν μέριμναν ὑπὲρ τῆς δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀναπαύεται πλήρης ὑπερφηφαιίας εἰς τὰς ἐνδόξους ταύτας δάρνας. Ἄλλ' ἄρ' οὐ ταῦτα εἶναι ἀρκετά, τίς ἡ ἀνάγκη νά ὤληται ἡ μάχαιρα μέχρι τοῦ ὅσπου καὶ νά στερωθῆται οἱ διδάσκαλοι τοῦ μισθοῦ των ἐπὶ μῆνας πολλούς. Τοῦ κ. τμηματάρχου, ὡς μανθάνομεν, αἱ ἀποθῆκαι γέμουσι παντοῶν ἐκλεκτῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος καὶ παρουσιάζουσι ἀφθονίαν τοιαύτην, ὥστε νά ἐξαρκέσουσι καὶ διὰ δύο καὶ τρία ἔτη. Ἄς ἐρωτήσῃ ὅμως καὶ πῶς ζῶσιν οἱ δημοδιδασκαλοὶ ἄνευ μισθοῦ; Φαίνεται λίαν ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὁ χορτασμένος δὲν πιστεύει τὸν νηστικόν. Ἄλλ' ἂν ὁ κ. τμηματάρχης ἀπέκμαε φροντίζων ἢ δὲν θέλῃ νά φροντίξῃ περὶ τῶν διδασκάλων, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἐν τῷ προτύπῳ τούτῳ βασιλεῖω ἔχων ἐν τῷ στήθει τοῦ ἀνθρωπίνην καρδίαν, ἵνα εὐσπλαγχνισθῇ τοὺς πεινῶντας καὶ γυμνητεύοντας αὐτοὺς ἀνθρώπους!

Πρὸς Θεοῦ! Λάβετε εἰκτον, κύριε ὑπουργέ, καὶ φροντίσατε νά δοθῶσιν οἱ μισθοὶ των εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς! Ἄρ' οὐ ἐργάζονται, πρέπει νά πληρωθῶσι! Ἄρκεται οἰκονομία ἐγέναν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους διὰ τῆς περικοπῆς τοῦ μισθοῦ των, διὰ τῆς παύσεως τῶσων, μὴ τοὺς κόπτετε καὶ τὸ ὀλίγον ψωμί, ποῦ τοὺς δίδετε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, ὅστις καταβάλλει: ἑκατὸν στρογγυλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν φόρους διὰ νά βλέπῃ τὰ σχολεῖα τῶν τέκνων του καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν τέκνων του εἰς κατάστασιν ἀξιοθρήνητον!

—Θ—

Συγχαίρομεν ἐκ καρδίας τὸν Λάκωνα δημοδιδάσκαλον διὰ τὴν παρησίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν Ἀθῆναις συνελεύσει τῶν δημοδιδασκάλων τῶν σκοπούντων νά ἰδρῦσωσι σωματεῖον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς καταδικωμένης δημ. ἐκπαιδεύσεως. «Τοιαῦτα ἔργα, εἶπεν, ἀνήκουν εἰς ἄλλους ἀνθρώπους, εἰς

ἄλλους χαρακτήρας. Ὅταν βλέπω ὅτι ὅλοι ἡμεῖς, οἵτινες ἐνταῦθα σκεπτόμεθα νά ἰδρῦσωμεν σωματεῖον, χθὲς ὑπὸ φόβου εἰσηγάγομεν βιβλία εἰς τὰ σχολεῖα ἡμῶν ἀνηγορευμένα ἀπὸ τῶν νόμων καὶ ἀσυγκρίτως ὑποδεέστερα τῶν ἄλλων, ὅταν βλέπω ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληγες δημοδιδασκαλοὶ ἄνευ ὄκνου καὶ ἄνευ αἰδοῦς ἐξεβάλομεν ἐκ τῶν σχολείων ἡμῶν τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Ὀμηρον, οὗς σφόδρα τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν καὶ προετιμήσαμεν αὐτῶν ἄλλα, ἃ ἀναφανθόν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος κατακρίνομεν, τότε δὲν διστάζω νά κηρύξω ὅτι εἴμεθα ἀνάξιοι προστασίας τινὸς καὶ εἴμεθα ἄξιοι τῆς τύχης μας, οὐδαμῶς δὲ εἶναι ἡμῖν ἐπιτετραμμένον νά σκεπτόμεθα περὶ ὑψηλοτέρων πραγμάτων, ἃ ὄντως βλέπω ὅτι ἐπιδιώκει τὸ καταστατικόν, περὶ οὗ συζητοῦμεν». Ὁ χαρακτήρ οὗτος τοῦ δημοδιδασκάλου εἶνε ἀνώτερος παντὸς ἐπαίνου καὶ εὐκτόν νά γίνῃ παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους πρὸς μίμησιν. Χαίρομεν δὲ ὅτι ἡ εὐφυῆς τῶν Λακῶνων χώρα δίδει εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρικῆς στάσεως τῶν δημοδιδασκάλων ἧτις θὰ φέρῃ αὐτῶν τὴν χειραφέτησιν ἀπὸ τὸν δεσποτισμὸν τῆς κεντρικῆς λεγομένης ὑπηρεσίας.

—Θ—

Ἄ λ λ η λ ο γ ρ α φ ῖ α ἐ κ Ν ι σ ῦ ρ ο υ. «Ἀνέγνων ἐπισταμένως τὰ φυλλάδια τοῦ ἀξιολόγου συγγράμματος ὑμῶν καὶ εὐχαριστήθη, διότι τέλος ἤρξαντο καὶ ἐν Ἑλλάδι νά ἐκδίδωνται τοιαῦτα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα. Τὸ τοιοῦτο θεωρῶ ἐν ἔτι δῆμα πρὸς τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν διότι ἀληθῆς πολιτισμὸς ἐπέρχεται ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως, ἐκ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς στηριζομένης ἐπὶ βάσεων ὑγιῶν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μέλλει νά ἀναπληρώσῃ κενὸν μέγα καὶ εὐγνωμονοῦμεν ὑμῖν ἐκ καρδίας διὰ τὴν εὐγενῆ ταύτην ἰδέαν τῆς συνεργασίας πρὸς τελειοτέραν τῶν σχολείων ἐργασίαν. Καλὸν δὲ θὰ ἦτο διὰ τῆς συστάσεως πρακτορείων νά ἐπετυγχάνετο ἡ διάδοσις τῆς «Ἐκπαιδεύσεως» ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὅπου ἀκόμη δὲν κατενοήθη ὅτι ἡ διδασκαλικὴ εἶναι ἐπιστήμη, ὅτι ὅπως διὰ νά γίνῃ τις, ἰατρός πρέπει νά σπουδάσῃ τὴν ἱατρικὴν, διὰ νά γίνῃ δικηγόρος πρέπει νά σπουδάσῃ τὰ νομικὰ, οὕτω καὶ νά ἀναλάβῃ τις τὴν ἐκπαίδευσιν ἧτοι τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν μόρφωσιν τῶν παιδῶν, πρέπει νά εἶναι ἐντριβὴς περὶ τὰ παιδαγωγικὰ. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι κρ' ἡμῖν, ὅπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διδάσκαλοι γίνονται οἱ γνωρίζοντες μερικὰ γράμματα ἄνευ παιδαγωγικῆς μόρφωσης, ἄνευ ἐπιβλέψεως καὶ περαιομένης ὁδηγίας, ἢ «Ἐκπαιδευσίς» θὰ εἶναι ὁ ἀσφαλὴς ὁδηγὸς τῶν διδασκάλων. Ἰπ' αὐτῆς ὁδηγούμενοι καὶ βοηθούμενοι οἱ διδάσκαλοι εἰς τὸ ἀποστολικόν αὐτῶν ἔργον θὰ ἐργάζονται συστηματικώτερον ὑπὲρ τῆς μόρφώσεως τῶν τέκνων τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν.

Παρακαλοῦνται οἱ κκ. συνδρομηταὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως νά ἀποστείλωσι τὴν συνδρομὴν των, ἢ ἔχομεν ἀνάγκη, ἵνα συντηρήσωμεν τὸ φύλλον καὶ ἵνα ἐπιχειρήσωμεν γενναιώτερα ἔργα ὑπὲρ τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων. Ἡ προθυμία τῶν ὀλίγων φέρει εἰς φῶς τὸ μέγιστον τῶν παιδαγωγικῶν ἔργων, τὸν Αἰμίλιον τοῦ Ρουσσῶ, ὃν πρέπει νά ἀναγνώσῃ ὅλος ὁ κόσμος, ἵνα ἰδῇ τί εἶναι τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καὶ ποῖαν εὐθύνην φέρομεν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος μὴ φροντίζοντες ὅσον πρέπει περὶ τελειοτέρας ἀνατροφῆς τῆς μελλούσης γενεᾶς.— Νά ἐπιστραφῶσι δὲ τάχιστα αἱ ἀγγελίαι ὑπογεγραμμένα.